

СЕКЦІЯ 7 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.02:330.210

Височіна Л.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківського інституту фінансів**Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ГРОШОВОГО РИНКУ

Надано характеристику поняття грошової безпеки як складової фінансової безпеки держави. Систематизовано підходи до визначення та аналізу грошової безпеки. Проаналізовано індикатори та порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки грошового ринку та інфляційних процесів в Україні.

Ключові слова: грошова безпека, фінансова безпека, грошовий обіг, грошова маса, індикатори безпеки.

Высочина Л.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕНЕЖНОГО РЫНКА

Представлена характеристика понятия денежной безопасности как составляющей финансовой безопасности государства. Систематизированы подходы к определению и анализу денежной безопасности. Проанализированы индикаторы и пороговые значения индикаторов состояния финансовой безопасности денежного рынка и инфляционных процессов в Украине.

Ключевые слова: денежная безопасность, финансовая безопасность, денежный оборот, денежная масса, индикаторы безопасности.

Visochina L.V. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES FOR DETERMINATION SAFETY OF MONEY-MARKET

Description of concept of money safety is given as component financial safety of the state, certainly her constituents, going is systematized near determination and analysis of money safety. Indicators and threshold values of indicators of the state of financial safety of money-market and inflationary processes are analysed in Ukraine.

Keywords: money safety, financial safety, turnover, amount of money, indicators of safety.

Постановка проблеми. Безпека грошового ринку та інфляційних процесів – одна із найважливіших складових фінансової безпеки держави. Фінансова безпека держави – багатопланове в економічному контексті поняття та надзвичайно актуальне в політичному, оскільки є результатом заходів з боку законодавчої влади держави у сфері фінансів. Вона визначається конкретними показниками функціонування економічної системи держави за певний проміжок часу. До числа цих показників належать: величина внутрішнього та зовнішнього боргів, рівень інфляції, стійкість національної валюти тощо. Соціально-економічний розвиток держави неможливий без фінансової стабільності, але їй на заваді стає висока і мінлива інфляція, що у свою чергу формує специфічну категорію – фінансову безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання механізму забезпечення фінансової безпеки держави є предметом багатьох досліджень та розглядаються у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: І. Фішера, Дж. Кейнса, А. Філіпса, А. Лернера, Ф. Фрідмана, А. Єріна, С.І. Адаменко, О.Д. Василюк, А.О. Епіфанова, М.М. Єрмошенка, Крамаренко, В.Г. Крижанівської, В.П. Москаленко та багатьох інших. У цих роботах розглядаються окремі питання стосовно фінансової політики держави, грошово-кредитної політики, інфляційних процесів та управління ними.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в оцінці рівня безпеки грошового ринку як однієї із найважливіших складових фінансової безпеки держави, систематизації підходів до визначення та аналізу грошової безпеки її складових як джерел загроз фінансової безпеці країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державні фінанси є найважливішим елементом фінансової системи. Через них держава впливає на економічний і соціальний розвиток країни загалом та окремих її регіонів і соціальних груп населення.

За допомогою цих фінансів держава розподіляє значну частину валового внутрішнього продукту, що є головним об'єктом фінансових відносин. Суб'єктами державних фінансів, з одного боку, є держава, з другого – населення і підприємницькі структури. Державні фінанси як основна сфера фінансової системи держави опосередковують майже 80% усіх фінансових ресурсів і охоплюють різноманітні фінансові інституції, за допомогою яких держава здійснює фінансову діяльність.

Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Щодо зовнішнього, то це перш за все фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте вести мову про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації некоректно. Адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак, проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Як стверджують фахівці, «у світі сформувалися грандіозні потоки «світових грошей», що не підпорядковуються ні національним урядам, ні будь-яким іншим політичним інституціям. Вони не утворилися як вияв потреб виробництва, торгівлі, інвестування

чи споживання. Головним їх джерелом є торгівля грішми». Тому при розробці стратегії фінансової безпеки держави важливо скрупульозно аналізувати і врахувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу [1, с. 86].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють низка підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Фінансова безпека держави включає такі аспекти.

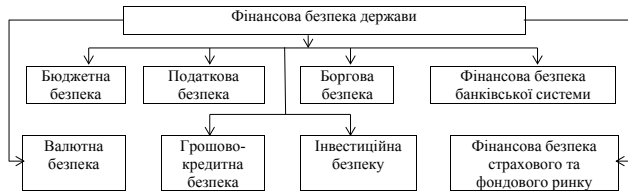

Рис. 1. Фінансова безпека держави [2]

Під поняттям «бюджетна безпека» слід розуміти стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків.

Боргова безпека держави – певний рівень державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення загальних соціально-економічних потреб.

Фінансову безпеку банківської системи в цілому та її окремих складових слід розглядати у двох аспектах. Загалом, сутність фінансової безпеки банківської системи полягає у забезпеченні найефективнішого використання ресурсного потенціалу, створення сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських установ, попередження внутрішніх і зовнішніх загроз банківській системі, створення умов її стабільного й ефективного функціонування.

Валютна безпека держави – це, по-перше, ступінь забезпеченості держави валютними коштами, достатніми для дотримання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці; по-друге, стан курсоутворення, який максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках і створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи.

Інвестиційна безпека – досягнення рівня інвестицій, що дає змогу оптимально задовольняти поточні потреби економіки у капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного національного платіжного балансу.

Фінансова безпека фондового ринку – оцінюючи безпеку фондового ринку в цілому, треба вести мову про безпеку ринку державних цінних паперів і ринку корпоративних цінних паперів, а також решти його сегментів: ринків акцій, облігацій, векселів,

казначейських зобов'язань, ощадних сертифікатів, біржового та позабіржового ринків.

Під фінансовою безпекою страхового ринку в цілому і конкретного страховика зокрема слід розуміти такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм можливість у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування.

Грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення. При цьому величина позичкового процента має бути достатньою для насичення трансакційного попиту на гроші й переходу до політики «довгих грошей», а розмір грошової маси повинен бути достатнім для обслуговування нею господарських оборотів.

Безпека грошового ринку це перш за все безпека грошово-кредитного сектора, забезпечення якого неможливо без вивчення грошово-кредитної політики. Грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу. Здійснення державою продуманої грошово-кредитної політики передбачає розмежування її стратегічних і тактичних цілей. Стратегічна ціль грошово-кредитної політики має бути підпорядкованою загальним стратегічним цілям соціально-економічної політики держави: стабілізації сукупного обсягу виробництва, зайнятості та рівня цін. Тактичною метою монетарної політики є забезпечення внутрішньої стабільності грошей, тобто оптимальної рівноваги між попитом і пропозицією грошей. Визначаючи тактичні й оперативні завдання грошово-кредитної політики, потрібно враховувати необхідність її диференціації залежно від конкретної макроекономічної ситуації. При цьому величина позичкового проценту має бути доступною для насичення трансакційного попиту на гроші й переходу на політику «довгих грошей», а розмір грошової маси повинен бути достатнім для обслуговування нею господарських оборотів.

Державна економічна політика, зорієнтована переважно на використання грошово-кредитних засобів, називається монетаристською. Монетаристська політика є найрезультативнішою за умов розвинутої ринкової економіки, інституціональної та юридичної інфраструктури, домінування в суспільстві підприємницької психології, високого ступеня залежності економічних суб'єктів від кредитів та низьких або передбачуваних параметрів інфляції. Інерційність економіки та грошово-кредитної сфери робить неприпустимим застосування різких корекцій динаміки грошових агрегатів. Ефект від «шокових» заходів монетарної політики може бути лише тимчасовим, таким, що не забезпечує досягнення довгострокових позитивних результатів. З часом навіть можлива протилежна реакція з повною дестабілізацією грошового обігу [3].

Вибір напрямів грошово-кредитної політики, її цілей і механізмів має враховувати і зовнішньоекономічні фактори функціонування економіки, ступінь інтегрованості країни у світовий економічний простір. Останнє передбачає необхідність узгодженості грошово-кредитної та валютної політики.

Правову основу грошово-кредитного регулювання в Україні становлять Конституція України, Закони «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України» та інші нормативно-правові акти.

Таблиця 1

Індикатори та порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки грошового ринку та інфляційних процесів в Україні [4, с. 488]

№	Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення
1.	Відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації), %	не більше 50
2.	Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	не більше 2
3.	Обсяг готівки, % до ВВП	не більше 4
4.	Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107
5.	Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів наданих банківськими установами, %	не менше 30
6.	Рівень середньої процентної ставки кредитів	не більше 5

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки відбуваються зміни грошової системи, яка повинна відповідати меті та завданням загальної економічної та фінансової системи країни. При цьому потрібно відзначити різні умови існування грошового ринку. Такі особливості має Україна і в тому числі різні проблеми, вирішення яких необхідне у сучасних умовах.

Місце грошового ринку в загальній фінансовій системі визначається виходячи з функції, які виконують гроші:

1) він забезпечує безперервний рух грошей у загальному економічному циклі. Без нього можливий рух капіталу між різними суб'єктами господарювання, перетворення грошей із засобу накопичення, зберігання у засіб для позичання та подальше використання грошей як активів;

2) на ринку грошей відбувається пересування їх з одних, менш прибуткових галузей або секторів економіки в інші, більш прибуткові. Крім того, відбувається процес перерозподілу грошових коштів між різними суб'єктами господарювання як у межах одного сектора економіки, галузі, регіону, так і в цілому в межах економіки держави і збалансування грошової маси.

3) грошовий ринок визначає вартість грошей та вартість капіталу виходячи з тих економічних інструментів, які він застосовує. За його допомогою визначаються різні економічні показники, які дають можливість охарактеризувати економічний стан та розвиток його в цілому по державі.

4) він достатньо чутливо реагує на ті зміни, які відбуваються в економічному становищі країни, особливо при розбалансуванні між попитом та пропозицією, доходами та витратами як в цілому, так і в державі, так і на рині окремого господарства та громадян, при виробництві та споживанні тощо.

Важлива роль у процесі формування грошової безпеки відводиться грошовому обігу, його регулюванню та використанню в коригуванні поведінки суб'єктів грошово-кредитного ринку.

Грошовий обіг – це безперервний рух грошей у сфері обігу та їх функціонування як засобу платежу й обігу. За його допомогою здійснюється розшире-

не відтворення. Поряд з кредитом та фінансами він виступає складовою частиною єдиного грошового обороту і водночас становить самостійне економічне явище, що має свою особливу специфіку й механізм впливу на економіку. Опосередковуючи рух реальних товарів і послуг у процесі суспільного відтворення, грошовий обіг вимагає лише строго визначеної маси грошей.

Сукупний грошовий обіг у межах індивідуального капіталу істотно відрізняється також механізмами формування грошової маси, необхідної для їх обслуговування.

Грошові кошти, необхідні для обслуговування кругообігу індивідуального капіталу, значною мірою вже є у розпорядженні відповідного власника, тобто це його власні кошти. Якщо ж їх недостатньо, то додаткові кошти мобілізуються на грошовому ринку. Грошовий ринок займає важливе місце в кругообороті індивідуального капіталу, з нього починається оборот грошей, що обслуговує індивідуальний капітал, на ньому й завершується кожний окремий цикл його кругообігу. Частина грошового доходу кожного економічного суб'єкта спрямовується на погашення боргів і повертається на грошовий ринок. Інша частина, що становить тимчасово вільні кошти, спрямовується на грошовий ринок як ресурс для кредитування інших суб'єктів.

Сукупний грошовий обіг обслуговується переважно теж за рахунок наявної в обороті грошової маси, тобто тих грошей, які є в розпорядженні окремих економічних суб'єктів. Грошовий ринок перетворюється у внутрішній елемент цього обороту і забезпечує перерозподіл наявної грошової маси з метою прискорення її обігу і найповнішого забезпечення потреб обороту в грошах у межах наявної їх маси. Завдяки грошовому ринку значно посилюється еластичність грошового обігу, зростає здатність даної маси грошей обслужити зростаючі обсяги обігу.

Проте вказані можливості грошового ринку не безмежні, і неминуче виникають потреби у поповненні обороту додатковою масою грошей. На відміну від кругообігу індивідуального капіталу, ці потреби можуть бути задоволені лише за рахунок додаткової емісії грошей.

У розвинутому ринковому господарстві грошовий обіг не може здійснюватися без участі та активної ролі банків. Банки стають необхідними посередниками у взаємних виплатах і розрахунках між підприємствами, організаціями, установами та окремими фізичними особами. Банки цілеспрямовано регулюють грошові потоки у народногосподарському обігу.

Потоки товарів і послуг на цьому малюнку спрямовані за часовою стрілкою; потоки грошових платежів спрямовані проти часової стрілки. У базовій моделі допускається, що всі ресурси належать населенню (хоча насправді йому належить тільки один ресурс – робоча сила).

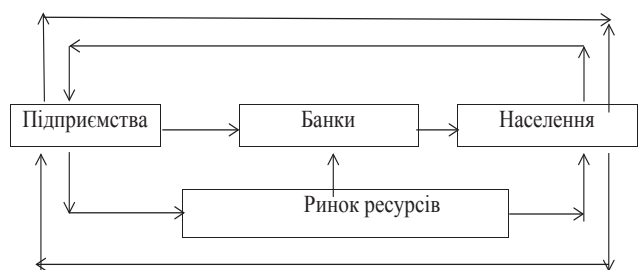

Рис. 2. Базова модель грошового обігу [5]

Нормальне функціонування грошей у структурі грошового обігу забезпечується певною кількістю грошей. Розмір цієї величини є важливою характеристикою стану грошового обороту і ринкової кон'юнктури у країні, а безпосередні зміни кількості грошей в обігу впливають на інтенсивність обороту грошей, формування платоспроможного попиту і на розвиток економіки. Ось чому регулювання кількості грошей в обігу становить ключовий елемент державної грошово-кредитної політики.

Грошова маса – це сукупність готівкових та безготівкових купівельних і платіжних засобів, які забезпечують рух товарів і послуг у народному господарстві, якими володіють приватні особи та держава [6, с. 72].

Грошова маса має певний кількісний вираз, надзвичайно складну структуру та динаміку руху. З точки зору якісної характеристики грошової маси важливе значення має її структура, а з погляду практики її регулювання – динаміка руху обсягу та зміна структури.

Рис. 3. Сукупність грошової маси [7]

Забезпечення фінансової безпеки України – це діяльність фінансових агентів (державні установи, фінансові установи, приватні особи), спрямована на запобігання або мінімізацію загроз фінансовій безпеці та захист національних інтересів України у галузі національних та міжнародних фінансів. Національні фінансові інтереси – життєво важливі економічні цінності української держави як носія суверенітету, визначальні фінансові потреби народу та держави, реалізація яких гарантує фінансову незалежність та прогресивний розвиток України.

Висновки з проведеного дослідження. Стан фінансової безпеки країни залежить від багатьох чинни-

ків. До них відносять безпеку інвестицій, фактори міжнародного фінансового ринку, коливання попиту і пропозиції, стан грошово-кредитної системи країни, збалансованість (чи незбалансованість) державного бюджету, дефіцит бюджету, державний борг країни, податкові пільги тощо.

Слід враховувати й те, що в наявних умовах бюджетні ресурси обмежені, тому є зміст виділити державні інвестиції в окремий бюджет – бюджет розвитку. Джерелами формування його доходів можуть бути запозичення як на міжнародних фінансових ринках, так і на внутрішньому, у тому числі цільові запозичення під конкретні проекти. Ними можуть бути доходи від приватизації та грошова емісія. Використання бюджетних коштів на інвестиційні цілі створює кращі умови для економічного зростання у порівнянні з витратами на соціальні цілі.

Створення бюджету розвитку є лише початком, наступним кроком має стати створення загального інвестиційного клімату для вітчизняних і зарубіжних інвесторів, у тому числі й за рахунок широкого застосування практики прискореної амортизації та пільгового режиму оподаткування тих підприємств, які активно проводять інвестування у сферу розширення виробництва на території України за пріоритетними напрямками.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азаренкова Г.М., Борисенко І.І. Фінанси: Практикум : навч. посіб. – К. : Знання, 2012. – 279 с.
2. Концепція фінансової безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ufin.com.ua.
3. Безпека грошового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Юрія С.І., Федосова В.М. Фінанси : підручник. – К. : Знання, 2010. – 611 с.
5. Грошовий ринок та інфляція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.papers.univ.kiev.ua.
6. Савлук М.І., Мороз А.М., Лазепко І.М. Гроші та кредит : підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін. ; За заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2006. – 744 с.
7. Грошова маса, її агрегати і механізм дії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua>.
8. Аналіз формування грошової маси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc>.